

IN MEMORIAM

Josep Pedreira, creador de realitats

JOAN TRIADÚ

El mot de Víctor Alexandre, que en un article recent escrivia: "No ens adonem de l'esforç que suposa crear realitats" (amb referència expressa al Grup del Llibre i a revistes com *Lletres*), em fa projectar cap al temps present, en el record que fereix i estimula, les realitats que van venir, paradoxalment si es vol, de la mà d'un poeta, Josep Pedreira, acomiadat no fa gaire d'aquest món.

Era un poeta i un home que va estimar molt i que no crec pas que se li hagués de perdonar res. Al seu llibre *El llibre dels verns* (de 1985; va publicar poc i tard, potser perquè era, justament, editor de poesia) hi ha un poema titulat *El que estima*, on desplega una mena de lletania d'estimacions a les quals el cor se li obre. Va estimar molt i -com diu gairebé cada vers del poema-, a compte de realitats concretes, personalitzades, de toquem i toquem, i viscudes. Un moment culminant del poema arriba quan el poeta es fa confés de l'estimació "dels perills", amb la delicadesa i adjectiva menció de la muller i els fills. Totes dues estimacions es potencien, una en funció de l'altra, i així esdevenen adultes, plenes de sentit, conscients, i "el que estima" no pot fer res més, tant per una cosa com per l'altra que el que diuen a continuació dos versos: "I amb un xic d'esgarripança / s'hi atansa". Allò que podria restar com una expansió lírica va més enllà que no sembla: és la metàfora del món cultural català de la resistència, en el qual, com homes i dones, com ell mateix i els seus per exemple, tot formant i pujant una família, no havien renunciat a viure els perills. Així solia anar almenys als rengles insubmisos del nacionalisme que actuaven des del 1939. Fins a on podia arribar aquella capacitat de sacrifici sense trencament? Encara estar per estudiar, potser en part, perquè no es vol saber. No eren aventurers, ni del perill ni de la família. Anys més tard foren inclosos fredament en la coneguda i vella referència de "català llengua de la burgesia". Però jo he vist el pintor Manuel Viusà, gran amic de Pedreira, anar a reunions clandestines (llavors es deia *Camps*) amb una filla sordmuda que no podia deixar sola. O bé, des d'una dimensió diferent, m'he sentit dir per Salvador Espriu, en exposar-li el risc de l'edició clandestina de *Cementiri de Sinera* de la qual jo m'ocupava per encàrrec, que pel dret a escriure en català estava disposat a anar a Montjuïc. No s'ha explicat que per Pedreira i tants altres, la tornada, de vegades furtiva, a la llar, nit enllà o de tant en tant, era cada vegada un retorn a Catalunya. Creador de realitats, amb esforç, Josep Pedreira inicia l'any 1949 l'edició d'una col·lecció de poesia. M'ho escrivia (tractant-me de vós!) en una seva primera carta, en nom i amb paper de l'editorial Janés, on treballava. A mà, al marge, deia: "Està a punt de sortir el primer llibre de la meva col·lecció de poesia. Serà *Les cançons d'Ariadna* d'en Salvador Espriu". En efecte, Pedreira havia arrencat a Salva-

dor Espriu un llibre que el presentava en societat com a poeta. Espriu havia estat fins aleshores un prosista narratiu precoç i reconegut. Els de la "congregació", com ens va anomenar ell, el sabien poc o molt poeta (a *Poesia de Palau i Fabre*, a *Ariel*, i a un cert *Cementiri de Sinera*, llegit i imprès a cent exemplars numerats) i ja a la fosca postguerra també autor de teatre. Però el poeta no havia sortit al carrer.

La realitat creada per Josep Pedreira amb la publicació d'aquest llibre té més caïres que no sembla, en diverses i, fins i tot, divergents direccions. Joan Perucho introdueix una nota greu, pròpia dels temps i del jove poeta en datar amb precisió el seu pròleg *Dijous-Divendres Sant, 1949* i diu que "l'autor d' *Esther* sorprèn els seus apassionats lectors amb allò que hom creia més aliè al seu temperament, amb la poesia". Espriu tenia trenta-sis anys i Perucho set menys (Pedreira, entremig, en tenia trenta-dos). Espriu data un poema dels trenta-tres del llibre, l'any 1934, època en què Pedreira, tot treballant en un banc i anant de vespre a Llotja, s'apuntava a Nosaltres Sols i feia coneixença amb Viusà i amb Francesc Espriu (parent del poeta) que intervingué als fets del 6 d'octubre d'aquell any i a la postguerra milità, com Viusà i Pedreira, al Front Nacional de Catalunya. Així, és amb tot el goig que Pedreira, a la carta esmentada, m'anuncia que al llibre hi anirà un dibuix a la ploma i l'aigua fort de Francesc Espriu i que el pintor i escriptor farà una exposició d'escultures, a les Galeries Laietanes, inspirades en personatges dels poemes. Llibreria, galeria d'art i alguna cosa més, les Galeries Laietanes eren encara un símbol i per a Pedreira una mena de relació familiar amb Salvat-Papasseit, als vint-i-cinc anys justos de la seva mort; l'aparició del primer volum d' *Óssa Menor* n'era la commemoració més perdurable i més digna.

Pedreira avançava, aparentment impassible, amb el cap alt, fins a la cruïlla d'aquell laberint grotesc on l'Espanya eterna ens havia ficat l'any 1936. ("L'esfondrament", l'anomena Espriu, amb permís, suposo de la censura, exercida pel censor-poeta, al poema de *Les cançons d'Ariadna* titulat *Vell misteri de la soledat de Sinera*, impressionant). Dos anys abans de sortir amb l' *Óssa Menor*, el poeta d' *El llibre dels verns* havia seleccionat poesia de més de cent poetes, des de Verdguer fins a alguns joves inèdits, en un volum de set-centes pàgines titulat *Contemporanis*, editat per Josep Ja-

JORDI GARCIA

La poesia catalana ha de reconèixer el mecenatge insòlit d'un poeta sensible i fratern que no demanava res per a ell

nés, amb referències breus, però útils, de cada poeta. L'autor hi va incloure tres poemes seus i la nota corresponent en què ens notifica que ha fet estudis de *Lletres* i que ha col·laborat en revistes i és autor de l'obra teatral *Pugna dintre l'ànima*, estrenada pel teatre de Belles Arts l'any 1937 (mal any, també per a la fitxa político-policiàca). El nom de Pedreira, però, no surt enlloc més. Com a autor de la selecció i del pròleg F. Gutiérrez, amb aquesta etiqueta, d'origen oposat al del veritable autor, permeté tirar endavant la idea del tàndem Janés i Olivé-Pedreira, la publicació del llibre i el gust permissiu d'incloure-hi *Les tombes flamejants*, de l'exiliat (i ai d'ell si tornava!) Ventura Gassol i *Adéu, president*, d'Agustí Esclasons, empresonat (una temporada almenys, per macianista i altres coses). Potser cal recordar

que la publicació, quatre anys més tard, d'aquests dos mateixos poemes en una antologia feta per mi va ser penalitzada amb la retirada de la primera edició i l'obligació de substituir-los per unes altres de la mateixa mida.

Un altre ensurt, propi d'aquell malviure, afectà Pedreira poc temps després d'iniciar *Els Llibres de l'Óssa Menor* i d'instituir, per a acabar-ho d'adobar, el premi del mateix nom (que guanyà Mn. Pere Ribot). "Malauradament, -m'escrivia el 8 de gener de 1950-, la fatalitat sembla que ens arrossegà molt lluny

d'ací, a Amèrica [...] Segons sembla serà per temps". I afegia, però, que no deixaria de continuar la seva tasca, encara que fos més enllà de les mars. La mala ventura no tingué lloc, com per ser un autor de culte en aquell temps, no hi hagué guerra de Troia. Molt més ençà i amb més raó, on anà Pedreira fou a Galícia: primer, per força, en un batalló disciplinari, castigat (1941) i després tenint-la al cor, fent versos en gallec, de retorn a la terra dels pares. Enmig de la llarga boirada cèltica, com dic al pròleg d' *El llibre dels verns*, Josep Pedreira es movia amb una orientació infalible, sempre disposat i calmos i amb la inevitable persistència dels convençuts que no van deixar de ser i retrobar-se soldats.

Mentrestant, Pedreira treballa la seva poesia, hi lluita hores i dies, amb un gran, potser excessiu, sentit crític. En el curs del temps projecta reculls sencers, amb el seu nom i la seva estructura, però els deixa caure. Ell, que és el millor editor de poesia del seu temps, s'està de publicar els seus versos. Potser pel mateix fet d'exercir l'autocrítica mentre passen per les seves mans tota

mena d'originals de la poesia catalana del moment. D'altra banda, evoluciona. Salvat-Papasseit és el sol ixent del seu horitzó poètic i vital; el poeta, d'altra banda, que la postguerra es fa seu, malgrat que costi tant de trobar-ne l'obra. Una mica més endavant i en principi per a un altre sector de devots fervents, sorgeix Màrius Torres. Pedreira no deixa mai Salvat-Papasseit, que connecta amb la seva adolescència i amb la lectura de la petita i excel·lent antologia del poeta publicada durant la guerra justament per Janés i Olivé (a *L'oreig de la Rosa dels Vents*). Salvat és també un clar i net incentiu de la lluita de sentit nacionalista dels *Poemes de guerra* que Pedreira publica l'any fatídic de 1938 (a *Poesia de guerra*, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya), escrits al front en una unitat de xoc. Tanmateix, quan Riba mor, l'any 1959 Pedreira recorda donar el nom del poeta al premi Óssa Menor, mentre manté el premi Salvat-Papasseit.

La poesia catalana ha de reconèixer el mecenatge insòlit d'un poeta sensible i fratern que no demanava res per a ell. El seu llibre, reiteradament esmentat (*El llibre dels verns*, Edicions Proa) porta el número 127 de la col·lecció, fundada per ell més de trenta-cinc anys abans. Té el mateix format i la mateixa marca d'una óssa dempeus, però ara s'arba amb un dibuix de Josep Maria Subirachs.